

Intolerans

Antisemitiska, homofobiska, islamofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga

Sammanfattning

BAKGRUND

Intolerans – som kan ta sig uttryck i till exempel diskriminering, trakasserier, kränkningar, hot och fysiskt våld – mot minoritetsgrupper är ett allvarligt samhällsproblem. För att hitta möjligheter att bekämpa intolerans, är det centralt att ha kunskap om densamma – dess omfattning, karaktär, geografiska utbredning etc. Utan kunskap riskerar de åtgärder som vidtas att bli missriktade. Denna kartläggning, som är ett samarbetsprojekt mellan Brottsförebyggande rådet (BRÅ) och Forum för levande historia, studerar antisemitism, islamofobi, homofobi och generell intolerans bland skolungdomar med avseende på attityder, utsatthet, självdeklarerad brottslighet och spridning av extremistisk propaganda.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Det huvudsakliga syftet är att ge en bild av ungdomars attityder i frågor som rör islamofobi, antisemitism, homofobi och främlingsfientlighet. Studien vill även belysa ungas utsatthet för, liksom delaktighet i, olika former av brottsligt och antisocialt beteende med koppling till dessa aspekter.

Med brottslighet och antisocialt beteende avses ett brett spektrum av kränkande beteenden, alltifrån våld mot person eller skadegörelse till trakasserier och diskriminerande handlingar. Undersökningen uppskattar även spridningens omfattning vad gäller viss extremnationalistisk och rasistisk propaganda.

I studien undersöks:

- Vilken attityd ungdomar har till olika minoritetsgrupper och invandrare generellt.
- I vilken omfattning ungdomar enligt egna uppgifter utsätts för olika typer av kränkande beteenden på grund av sitt ursprung, sin religions-tillhörighet eller därför att man uppfattas ha en homosexuell läggning.
- I vilken utsträckning ungdomar deltar i olika former av kränkande beteenden med hänvisning till ursprung, religion eller homosexualitet.
- Om det finns några samband mellan intolerans och socioekonomiska samt sociala bakgrundsfaktorer.

10 600 ELEVER HAR BESVARAT ENKÄTEN

Studien bygger på en omfattande enkätundersökning bland skolungdomar i årskurserna åtta och nio i grundskolan samt årskurs ett, två och tre på gymnasiet. Ett slumpmässigt urval gjordes bland landets skolelever i de aktuella årskullarna. Urvalsenheten var klasser i grundskolan och på gymnasiet program fördelade på gymnasieskolor. Varje utvald klass fick en uppsättning enkäter som eleverna besvarade under lektionstid. Enkäten besvarades anonymt. Av totalt 672 utvalda klasser erhöles svar från 606. Den slutliga svarsfrekvensen på individnivå ligger totalt på 76,2 procent, om elever i utvalda klasser som inte medverkade i undersökningen inräknas i bortfallet. I medverkande klasser är den slutliga svarsfrekvensen på individnivå 82 procent. Det slutliga materialet består av enkäter från sammanlagt 10 600 elever. Medelåldern på respondenterna är cirka 16 år.

Bortfallet är något större i gymnasiet än i grundskolan, främst på yrkesinriktade, individuella respektive specialutformade program, som totalt har ett bortfall på individnivå på 31,6 procent. Detta kan i någon mån bidra till en viss underskattning av andelen unga med intoleranta attityder.

MÅTT PÅ INTOLERANTA ATTITYDER, UTSATTHET OCH DELAKTIGHET

Utgångspunkten för att försöka mäta antisemitiska, islamofobiska, homofobiska och invandrarfientliga tendenser bland unga har tagits i de olika uttrycksformerna av gruppfokusad intolerans, vilka i många avseenden tycks manifesteras sig på likartade sätt. Dessa gäller misstro och misstänksamhet riktad mot en hel grupp som kollektiv, starkt ogillande och avståndstagande samt en beredvillighet att vidta eller stödja åtgärder som är diskriminerande mot individer tillhörande aktuell grupp eller kategori.

I enkäten ställs ett relativt stort antal frågor med fasta svarsalternativ som rör inställning till olika minoriteter i Sverige. Frågorna är ofta ställda i form av påståenden som eleven får markera i vilken grad vederbörande håller med respektive inte håller med om. Exempelvis: ”Muslimer i Sverige skall ha rätt att bygga moskéer”; ”Det skulle vara helt okej att bo granne med en skötsam muslimsk person; ”Det är alldeles för många muslimer i Sverige” m.m.

Motsvarande frågor ställdes i fråga om judar respektive homosexuella. Svaren på de enskilda frågorna har tydliga inbördes samband. Av svaren har konstruerats *attitydskalor rörande inställning till respektive grupp*. Skalorna är medelvärdesindex som går från 0 till 4. Höga värden betyder att man instämmer i negativt laddade påståenden och tar avstånd från positivt laddade.

Då attitydskalorna rörande inställning till muslimer, judar respektive homosexuella sinsemellan har förhållandevis starka samband med varandra skapades även ett *index på generell intolerans gentemot dessa grupper* genom en sammanslagning av delskalorna. I enkäten ställdes även en rad andra frågor, som bland annat rör inställning till invandrare, vilka ingår i andra index.

Det hör till sakens natur på grund av temat i denna undersökning, att enkäten innehåller vissa påståenden och frågor som kan uppfattas provocerande. Detta är nödvändigt för att frambringa en respons och ett ställningstagande som avspeglar en attityd. Samtidigt ska påpekas att en stor del av påståendena innehåller positivt laddade formuleringar, bland annat med syftet att undvika en koncentration av negativt laddade utsagor gällande olika grupper.

Vidare ställdes frågor som rör utsatthet för, liksom delaktighet i, olika typer av antisocialt beteende kopplat till bakgrund. Det är viktigt att poängtera att frågorna är konstruerade för att mäta händelser som utifrån elevens *egen* tolkning och bedömning inträffade på grund av dennes respektive offrets bakgrund, religion eller uppfattade homosexuella läggning, det vill säga att exempelvis ha blivit retad för att man av andra personer uppfattats ha en homosexuell läggning.

Resultat

DE FLESTA ELEVER ÄR POSITIVT INSTÄLLDA TILL OLIKA MINORITETER

Resultaten tyder på att de allra flesta ungdomar har en positiv inställning till de olika minoriteterna. Ungdomarna i undersökningen tenderar exempelvis att hålla med om påståendena om att de flesta muslimer (respektive judar eller homosexuella) säkert är "hyggligt folk" medan man tenderar att ta avstånd från negativt laddade påståenden. Medelvärde på skalan över generell intolerans sammantaget mot muslimer, judar och homosexuella är cirka 1 (maxvärde 4). Motsvarande värden på de tre delskalorna varierar i relativt ringa grad kring detta värde (från 0,9 rörande homosexuella till 1,2 om muslimer).

Andelen med *övervägande positiv inställning*, uttryckt i låga värden (<1,5) på indexen är: 66 procent rörande inställning till muslimer; 68 procent rörande judar och 74 procent på indexet rörande homosexuella. Motsvarande andel på skalan över generell intolerans är 72 procent. Totalt svarar således drygt 7 av 10 ungdomar på ett sådant sätt att de ger uttryck för positivt laddade värderingar.

Andelen med *hög grad av intolerans*, uttryckt i höga värden (>2,5) på indexen är cirka 8 procent på indexet rörande inställning till muslimer, 6 procent rörande judar och 7 procent rörande homosexuella. Motsvarande andel på skalan över generell intolerans är 5 procent. Totalt ger 1 av 20 ungdomar uttryck för en övervägande negativ inställning. Andelen elever som markerar en stark antipati (>3 på skalan) är mindre och består av 1,7 procent.

Det finns också en grupp som kan betecknas som mer eller mindre "tveksamma" eller ambivalenta i sin inställning. Denna grupp utgör, vad gäller generell intolerans, cirka 24 procent av ungdomarna. Andelen är av ungefär samma storleksordning för de olika delskalorna rörande inställning till respektive grupp.

Inställning till invandrare och invandring mättes genom ett antal attitydpåståenden, exempelvis: "Sverige bör fortsätta ta emot flyktingar". Andelen som tar starkt avstånd från påståendet är cirka 12 procent. Ett annat påstående löd: "Invandrare i Sverige som kommit från länder utanför Europa ska återvända till sina hemländer." Andelen som håller helt med om det påståendet är i samma storleksordning som i förra fallet (cirka 10 procent). Likaså är det cirka 10 procent som svarar att man tycker det skulle vara "helt okej" eller "ganska okej" om ens kompisar "klottrade 'stoppa invandringen' på en vägg i stan". Ungdomar som ger uttryck för en negativ inställning till invandring tenderar att också ha negativt inställda attityder mot muslimer, judar och homosexuella.

FLICKOR ÄR MINDRE INTOLERANTA ÄN POJKAR

Det finns ett tydligt mönster av skillnader mellan könen i inställningen till de olika grupperna. Flickor tenderar överlag att vara mer positivt inställda än pojkar. För pojkar är det genomgående mönstret att grovt räknat ger drygt 60 procent uttryck för en övervägande positiv inställning och cirka 10 procent för en hög grad av intolerans. Av flickorna är det 82 procent som kan definieras som positivt inställda vad gäller generell inställning till de aktuella minoriteterna och 2 procent kan betecknas som intoleranta. Variationen mellan de olika attitydskalorna rörande de aktuella grupperna är något större för flickorna än för pojkarna. Störst skillnad mellan pojkar och flickor är det i synen på homosexuella, där närmare 9 av 10 flickor ger uttryck för en positiv inställning, mot 6 av 10 pojkar.

ÅLDERSSKILLNADERNA ÄR SMÅ

Det finns en viss tendens till att äldre elever oftare är positivt inställda än yngre. Sett till generell intolerans är andelen med övervägande positiv inställning lägst i årskurs åtta i grundskolan (68 procent) och högst i årskurs tre på gymnasiet (78 procent).

SKILLNADER I INSTÄLLNING EFTER SKOLPROGRAM

Andelen gymnasieelever med en intolerant inställning till muslimer, judar och homosexuella är högst bland elever i andra skolprogram än studieförberedande och detta mönster är särskilt tydligt för pojkarna. De mest positivt inställda eleverna återfinns bland flickor på gymnasiets studieförberedande program. Andelen flickor i dessa program som är generellt intoleranta mot dessa minoriteter är 0,1 procent, att jämföra med 11 procent generellt intoleranta bland pojkar i gymnasiets övriga program.

URSPRUNGLAND OCH RELIGIONSTILLHÖRIGHET HAR VISS BETYDELSE

Elever med så kallad helsvensk bakgrund (elever födda i Sverige med svenskfödda föräldrar) tenderar något oftare än elever med immigrantbakgrund (utlandsfödda elever med utlandsfödda föräldrar) att vara intolerant inställda mot muslimer. Av förstnämnda grupp kan cirka 9 procent klassificeras som ”intoleranta” (>2,5 på indexet) jämfört med 1,5 procent av sistnämnda grupp. Det motsatta förhållandet gäller i fråga om inställning till homosexuella, där elever med immigrantbakgrund oftare intar en reserverad hållning. Cirka 12 procent kan klassificeras som intoleranta jämfört med cirka 6 procent av eleverna med helsvensk bakgrund. Vad gäller inställningen till judar råder inga skillnader mellan elever med immigrantbakgrund respektive helsvensk bakgrund (cirka 6 procent intoleranta).

Den mindre grupp (1,7 procent av samtliga) som är *starkt* intolerant (>3 på skalan) mot såväl muslimer, judar som homosexuella består så gott som uteslutande av elever födda i Sverige (99,5 procent).

Den stora grupp elever som inte angett någon religionstillhörighet (cirka 40 procent av samtliga) tenderar att något oftare än övriga elever ge uttryck för intoleranta åsikter med avseende på den generella inställningen till de olika minoriteterna (cirka 7 procent intoleranta jämfört med cirka 5 procent totalt).

När det gäller inställningen till judar specifikt är graden av intolerans i gruppen som inte angett någon religionstillhörighet på ungefär samma nivå som i den grupp elever som angett att de är muslimer (cirka 8 procent intoleranta).

SPRIDNING AV EXTREMISTISK PROPAGANDA VANLIGARE BLAND DE INTOLERANTA

Cirka 7 procent av eleverna uppger att de kommit i kontakt med material från vissa rasideologiska och extremnationalistiska organisationer. Nationalsocialistisk front är därvid den vanligaste organisationen. Av dem som betecknats som generellt intoleranta mot de aktuella minoriteterna uppger cirka 30 procent att man kommit i kontakt med någon av dessa organisationer, att jämföra med 6 procent bland dem med en positiv inställning.

Sedan år 1997 har antalet rasistiska webbplatser ökat kraftigt. I denna undersökning har 7 procent av eleverna uppgivit att de besökt en rasistisk eller invandrarfientlig webbplats. Bland dem med en positiv inställning till de aktuella minoriteterna har drygt 2 procent gjort detta och bland de intoleranta 38 procent.

Den rasideologiska undergroundrörelsen kanaliserar ofta sitt budskap genom musik. 15 procent av eleverna uppger att de vid minst något tillfälle lyssnat på så kallad vit maktmusik. Jämförelser med en tidigare undersökning tyder på att det därvid kan ha skett en viss ökning bland vissa grupper. År 1997 uppgav cirka 19 procent av pojkarna på praktiska program att de vid minst något tillfälle lyssnat på sådan musik, mot cirka 25 procent av pojkarna på yrkesförberedande program i föreliggande undersökning.

ANDELEN "INTE ALLS SÄKRA" PÅ ATT FÖRINTELSEN ÄGT RUM HAR MINSKAT

I den tidigare undersökningen från år 1997 ställdes en fråga som avsåg att mäta hur säkra eleverna var på att Förintelsen ägt rum. Den fråga som ställdes var: "Med 'Förintelsen' brukar vanligtvis menas nazisternas mord på ungefär sex miljoner judar under andra världskriget. Hur säker är Du på att 'Förintelsen' har ägt rum?".

Frågan kritiserades, framförallt för angivelsen av antalet judar som föll offer för Förintelsen eftersom det ansågs att siffran i sig kunde medverka till tveksamhet. I en pilotundersökning inför föreliggande undersökning testades därför tre alternativt ställda frågor där uppgiften om antalet offer exkluderades ur frågeformuleringen. Dessa testades mot den ursprungliga formuleringen och resultatet blev att det inte framkom några betydande skillnader i svarsfördelning mellan de olika frågeställningarna.

Den ursprungliga frågan ställdes därför även i föreliggande undersökning. Även om vissa jämförbarhetsproblem föreligger tyder resultaten på två tendenser. En är att andelen "helt säkra" har minskat något sedan studien från år 1997. I föreliggande undersökning uppgav 67 procent att de var helt säkra mot 71 procent i 1997 års undersökning. En annan är att andelen "inte alls säkra", det vill säga de mest osäkra, har minskat. Andelen "inte alls säkra" i 1997 års undersökning var 4,1 procent mot 2,0 procent i föreliggande undersökning. Totalt sett är strukturen i svarsfördelningarna likartad i de bägge undersökningarna (cirka 85 procent respektive 83 procent svarar att man är helt eller ganska säker).

I båda undersökningarna fick eleverna ta ställning till påståendet ”Det talas för mycket om nazismen och utrotningen av judar”. Tendensen är att andelen elever som håller med om påståendet ökat samtidigt som de som inte håller med har minskat. Resultaten från båda undersökningarna tyder på att det är de elever som är osäkra på att Förintelsen har ägt rum som främst anser att det talas för mycket om nazismen och utrotningen av judar.

40 PROCENT AV UTLANDSFÖDDA ELEVER NÅGON GÅNG RETADE PÅ GRUND AV SITT URSPRUNG

Den vanligaste formen av utsatthet gäller verbala kränkningar. Cirka 14 procent av eleverna uppger att de blivit retade minst en gång på grund av sitt svenska eller utländska ursprung under de senaste tolv månaderna. Motsvarande andel som blivit hotade är 6 procent. Andelen som svarar att de blivit utsatta för misshandel på grund av sitt ursprung är 2,6 procent. Vidare ställdes frågor om man råkat ut för olika händelser på grund av sin religion. Totalt uppger cirka 4 procent att de blivit retade, 1,7 procent att de blivit utfryssta, 0,9 procent att de blivit hotade och 0,5 procent har enligt uppgift blivit slagna på grund av sin religion.

Ett genomgående mönster när det gäller dessa former av utsatthet är att den är högre bland elever med immigrantbakgrund (utlandsfödda elever med utlandsfödda föräldrar), än bland ungdomar med helsvensk bakgrund. Exempelvis uppger cirka 40 procent av eleverna med immigrantbakgrund att de vid något tillfälle blivit retade på grund av sitt ursprung jämfört med 9 procent av ungdomarna med helsvensk bakgrund. Av elever med immigrantbakgrund uppger 31 procent att de blivit utsatta för att någon skrikit ”jävla svartskalle/turk/blatte” åt dem medan 14 procent av elever med helsvensk bakgrund har blivit kallade för ”svenskjävel/jävla svenne”. Det är även vanligare bland elever med immigrantbakgrund att någon gång under den föregående tolv månadersperioden ha upplevt sig orättvist behandlad (46 procent) av någon (t.ex. myndighetsperson) än bland elever med helsvensk bakgrund (9 procent). Av elever med immigrantbakgrund uppger 6,6 procent att de blivit slagna på grund av sitt ursprung under det senaste året, och 15 procent säger sig ha blivit hotade.

Elever som utsatts uppger i högre grad än de som inte utsatts att de ofta erfärit negativa känslor (känt sig ”deppig och nere”, arg, orolig eller haft svårt att sova) under den senaste tiden.

När det gäller om eleverna utsatts för olika typer av handlingar på grund av att man av andra personer uppfattats ha en homosexuell läggning, ställdes frågorna endast till gymnasieelever. Av dessa anger totalt 2,1 procent att man utsatts till följd av att andra trodde vederbörande hade en homosexuell läggning. Det vanligaste är att ha blivit retad (1,9 procent) medan det är ovanligare att ha blivit hotad (0,2 procent) eller slagen (0,3 procent).

1,5 PROCENT ANGER ATT MAN SLAGIT NÅGON PÅ GRUND AV DENNES UTLÄNDSKA URSPRUNG

I enkäten ställdes dels frågor om delaktighet i olika former av antisocialt beteende generellt sett, dels frågor om sådant beteende som var kopplat till offrets bakgrund i olika avseenden. Vad gäller generell delaktighet uppger cirka 33

procent av eleverna att man vid något tillfälle under den föregående tolv månadersperioden retat någon, så att denne blev ”arg eller ledsen”. Cirka 30 procent uppger att man antingen hotat någon så att denne, enligt elevens bedömning, blev rädd eller slagit någon så att denne fick ont.

Andelen som anger att de under den föregående tolv månadersperioden retat någon ”på grund av dennes utländska ursprung” är cirka 8 procent. Motsvarande andel gällande hot är 1,7 procent och 1,5 procent uppger att man slagit någon på grund av dennes utländska ursprung.

När det gäller svenskt ursprung som motiv uppger 2,6 procent att de retat någon medan 0,7 procent har hotat och 0,6 procent säger sig ha slagit någon på grund av dennes svenska ursprung.

I fråga om religion anger cirka 4 procent att de retat någon på grund av dennes religion medan andelen som hotat (0,8 procent) respektive slagit (0,6 procent) är lägre. Liknande mönster gäller om man gjort något mot någon på grund av dennes homosexuella läggning: cirka 5 procent uppger att de retat någon medan 1,3 procent har hotat och 0,8 procent har enligt egen uppgift slagit någon av denna orsak.

Det efterfrågades vidare om man gjort ett antal typer av handlingar riktade mot någon ”på grund av dennes utländska ursprung, religion eller hudfärg”: fryst ut, spridit lögn, talat illa om, börjat småbråka, knuffat respektive förstört något. Totalt anger 13 procent att man gjort något av detta under den föregående tolv månadersperioden. Det vanligaste är att ha ”talat illa” om någon (cirka 10 procent) och att ha ”börjat småbråka” (5 procent).

TYDLIGA SAMBAND MELLAN INTOLERANS OCH DELAKTIGHET I ANTISOCIALT BETEENDE

I studien framkommer en stark koppling mellan graden av generell intolerans mot muslimer, judar och homosexuella och delaktighet i olika former av antisocialt beteende riktat mot någon på grund av dennes utländska ursprung, religion eller homosexuella läggning. Mönstret gäller även för indexen rörande invandrarfientliga attityder. Ju högre grad av intolerans, desto vanligare att ha retat, hotat eller slagit någon.

Mönstret gäller för sådana beteenden generellt sett, liksom för delaktighet i exempelvis tillgreppsbrottlighet. De starkaste sambanden framkommer dock för beteenden där motivet enligt den unge var kopplat till offrets ursprung i olika avseenden. Sambanden gäller för såväl pojkar som flickor.

Det är mycket ovanligt bland de elever som är mest positivt inställda till judar, muslimer och homosexuella, att man anger att man hotat eller slagit någon på grund av offrets utländska ursprung eller religion (0,1 procent), medan det är betydligt vanligare i den mindre grupp elever som är mest intoleranta (36,8 procent). Läggs offrets förmodade homosexuella läggning med i motivbilden, tillsammans med utländskt ursprung eller religion, blir motsvarande siffror följande: 0,3 procent av de mest positivt inställda anger att man vid något tillfälle hotat eller slagit någon mot 41,2 procent av de mest intoleranta.

Enligt en grov uppskattning svarar de cirka 12 procent elever som har högst värden på måttet gällande generell intolerans för närmare tre fjärdedelar av det sammanlagda antalet våldshändelser och hot, som uppges vara kopplat till offrets utländska ursprung, religion eller sexuella läggning.

INTOLERANS ÄR FÖRKNIPPAD MED BLAND ANNAT SKOLMISSLYCKANDEN

Ett inledande antagande i undersökningen var att graden av intolerans inte fördelar sig slumpmässigt bland unga individer. Resultaten ger stöd åt detta antagande. Systematiska skillnader mellan de ungdomar som uppvisar låg grad av intolerans och de som är starkt intoleranta visar sig på ett flertal olika områden.

Hög grad av intolerans tenderar i viss utsträckning att vara förknippad med

- låg utbildning och social klass hos föräldrar
- vissa individuella och känslomässiga faktorer som rastlöshet, aggressivitet och bristande empati (men däremot inte nervösa besvär)
- dåliga skolprestationer och skolanpassning
- vissa typer av problematiska familjeförhållanden som låg vetskap hos föräldrar om den unges umgängesvanor
- stereotypa genusnormer (manschauvinistisk inställning)
- känslor av samhälleligt utanförskap
- frekvent kamratumgänge kvällstid, ofta i grupp, och även att oftare än genomsnittligt träffa ett par år äldre kamrater.

Att dricka alkohol och festa förekommer i högre grad hos de intoleranta jämfört med unga i stort. En stark koppling finns mellan intolerans och vilken inställning man upplever att kamraterna har i fråga om fientlighet mot invandrare. Sambandet mellan att lyssna på vit maktmusik och ge uttryck för en intolerant hållning är likaledes starkt. Detsamma gäller i fråga om preferens för vissa extremnationalistiskt inriktade partier. Resultaten gäller för såväl pojkar som flickor respektive gymnasie- och högstadiel elever.

Resultaten stämmer tämligen väl överens med den bild som målas upp av intoleranta och främlingsfientliga ungdomar i studier som använt andra metoder för att studera dessas villkor och egenskaper. De motsäger inte heller idén att vissa förhållanden, där skolmisslyckande intar en av de centrala rollerna, är en del i en process som innebär att ungdomarna tenderar att bli mer mottagliga för extremnationalistiska och främlingsfientliga åsikter. För vissa ungdomar som har det svårt i skolan eller har andra typer av problem, kan ett alternativt sätt att få status och skapa sig en identitet vara att anamma den speciella stil och de åsikter som råder inom främlingsfientliga grupper. Detta utesluter inte att för andra ungdomar utan sådana problem, utgör den främlingsfientliga och rasistiska undergroundkulturen av olika anledningar en så stark lockelse att man dras till denna.

RISKFaktorerna FÖR INTOLERANS SAMMA SOM FÖR KRIMINALITET

Ett flertal av de faktorer som i studien visat sig vara förknippat med stark intolerans nämns ofta i andra sammanhang som riskfaktorer för brottsligt beteende i den kriminologiska litteraturen. Resultaten pekar på att även om man minskade förekomsten av starkt intoleranta ungdomar, skulle det sannolikt endast i mycket begränsad utsträckning påverka delaktigheten i brottsligt och antisocialt beteende totalt sett bland unga. Ungdomsbrottslighet generellt är ett större och mer vittomfattande fenomen och långt ifrån enbart begränsat till

ungdomar med främlingsfientliga och starkt intoleranta åsikter, även om de senare av resultaten att döma är mer aktiva i kriminalitet än ungdomar generellt.

ATTITYDPÅVERKAN VIKTIG

Brottslighet av det slag som diskuteras här, och som är en del av det som brukar betecknas som hatbrott, är dock ett allvarligt samhällsproblem i sig. Vid sidan av en mängd andra åtgärder – till exempel av de brottsbekämpande myndigheterna – är ett viktigt område i kampen mot denna brottslighet, attitydpåverkande insatser. Särskilt viktigt är att minska rekryteringen av ungdomar till gruppen med starkt intoleranta attityder. Men samtidigt tyder resultaten på att de egenskaper och villkor som en hel del av dessa ungdomar delar och utmärker sig genom, också är faktorer som i sig kan försvåra en attitydförändring. Det kan möjligen vara enklare att försöka få de ungdomar som befinner sig i gråzonen mellan tolerans och intolerans att gå i riktning mot en mer tolerant inställning.